

Minjastofnun
Íslands

The Cultural
Heritage Agency
of Iceland

Umhverfis-, orku- og loftlagsráðuneyti
Skuggasund 1
101 Reykjavík

Reykjavík, 6. október 2022
MÍ202208-0048 / G.Ó.

**Efni: Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á lögum
nr. 80/2012 um menningarminjar (aldurfriðun húsa og
mannvirkja)**

Gísli Óskarsson
Lögfræðingur
gisli@minjastofnun.is

Eins og fram kom í umsögn Minjastofnunar Íslands, dags. 22. ágúst 2022, við áformum við breytingu á lögum nr. 80/2012 um menningarminjar, þá tekur stofnunin undir að nauðsynlegt sé að gera umræddar breytingar. Sú breyting sem hefur verið gerð frá áformum til frumvarps, þ.e. að afnema ekki 100 ára regluna af fornminjum, telur Minjastofnun þó ekki vera til bóta.

Í greinargerð með frumvarpinu kemur eftirfarandi fram: „Fágæti eykur varðveislugildi minja en hið gagnstæða dregur úr því. Ljóst er að hvorki er hægt né æskilegt að vernda allar menningarminjar og hús. Þá er þörf á faglegum rökum fyrir vernd, ekki síst í ljósi þess að byggingarefni og verkhættir breyttust allnokkuð á þriðja áratug 20. aldar. Þá liggur fyrir að samfara stórauðnum fjölda fornminja og mannvirkja sem bætast í hóp aldursfriðaðra minja ár hvert mun álag á stjórnsýslu minjamála aukast töluvert. Slíkt gæti dregið úr getu til að fjalla á vandaðan hátt um öll mál og til lengri tíma haft neikvæð áhrif á hús, önnur mannvirki og fornminjar með hátt varðveislugildi sem sannarlega þarf að vernda“

Að mati stofnunarinnar eiga þessi rök jafnt við um hús og mannvirki sem og fornminjar. Ekki sé ástæða til þess að jafn margar fornminjar verði aldursfriðaðar eins og raunin verði ef frumvarp þetta nái fram að ganga óbreytt. Þá segir jafnframt í greinargerðinni: „Þrátt fyrir það má benda á að tiltekin viðmið eru til staðar hjá stofnuninni til að lýsa muninum á uppistandandi húsi og fornleif. Samkvæmt upplýsingum frá stofnuninni er um að ræða hús á meðan máttarviðir þekju og útveggja eru enn uppistandandi, enda þótt klæðningar veggja og þaks séu að miklu eða öllu leyti horfnar. Þegar þakgrind með sperrum er fallin og einungis grunnundirstöður eða veggjabrot standa eftir er húsið orðið að rúst og þar með fornleif. Á þetta getur t.d. reynt í tilviki

Húsafríðunarsjóðs þegar bygging er á mörkunum að vera uppistandandi.“

Þrátt fyrir að viðmið séu til staðar þá eru þau ekki meitluð í stein, eða lög, og mörg vafamál og vandamál sem geta komið upp og meta þarf hvort hús eða mannvirki sé fornleif eða ekki. Þá eru menningarminjar ekki alltaf annað hvort fornleif eða hús eða mannvirki. Samkvæmt 2. mgr. 1. gr. laga um menningarminjar þá teljast ummerki um sögu þjóðarinnar vera menningarminjar. Í dæmaskyni eru talin upp nokkur atriði, svo sem menningar- og búsetulandslag og staðir sem tengjast menningarsögu. Þess vegna geta og hafa komið upp tilvik þar sem um er að ræða standandi hús með fornminjum í næsta nágrenni sem eftir atvikum mynda þá menningarminjastað eða menningarlandslag. Ef slíta á í sundur aldursviðmiðin þá er ekki útilokað að sú aðstaða geti komið að hluti menningarminjastaðar njóti ekki lögbundinnar fríðunar sem dregur þá mögulega úr getu Minjastofnunar til þess að vernda hann og tryggja að honum verði skilað óspilltum til komandi kynslóða, sbr. 1. mgr. 1. gr. laga um menningarminjar.

Einnig má horfa til þess að ástand mannvirkja er síbreytilegt. Verði frumvarpið óbreytt að lögum þá er ekki útilokað að ófriðað mannvirki sem verði fyrir hnjaski, t.a.m. vegna eldsvoða eða náttúruhamfara og skemmist svo verulega að það verði skyndilega að friðaðri fornleif skv. a eða d. lið 3. mgr. 3. gr. laga um menningarminjar. Þá geta þar að auki komið upp vandamál sem tengjast fylgifé fasteigna, innréttingar o.s.frv. sem getur þá verið friðað sökum aldurs án þess þó að mannvirkið sé friðað.

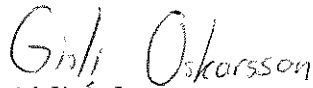
Í greinargerðinni með frumvarpinu er haft eftir úr umsögn Félags fornleifafræðinga: „Hins vegar er bent á að nýminjar, þ.e. minjar sem eiga uppruna sinn eftir árið 1920, geti einnig verið mikilvægar í faglegu tilliti. Félagið leggur því til að fagleg umræða um aldursfríðun forminja fari fram áður en lengra er haldið.“

Minjastofnun Íslands telur að hér sé verið að nálgast málið frá röngum enda. Það sé eðlilegra að halda aldursfríðun mannvirkja og fornminja saman þar til nefnd fagleg umræða hafi átt sér stað. Það að slíta í sundur þetta samband hafi meiri áhrif í för með sér heldur en að fastsetja ártal og það muni búa til ýmis grá svæði eins og bent var á hér að framan. Hið fastsetta ártal getur tekið breytingum eftir því sem tímanum líður, ef þörf þykir. Hins vegar telur stofnunin eðlilegra að aldursviðmiðin haldist í hendur og svo við endurskoðun laganna verði samþykkt heimild til þess að friða yngri minjar með sérstakri ákvörðun. Þannig væri hægt að vernda ýmsar merkar yngri minjar án þess þó að með því fylgi gífurlegur fjöldi menningarminja sem ekki er þörf á að vernda.

Minjastofnun telur það einmitt vera mjög mikilvægt að huga að þessum yngri minjum sem munu ekki öðlast sjálfkrafa friðun verði aldursviðmiðið fastsett, til þess að tryggja að þeim verði skilað óspilltum til komandi kynslóða. Þess vegna þurfi að fara í það verkefni að skrá og meta þessar yngri minjar og í kjölfarið friða eða friðlýsa það sem er metið varðveisluvert. Þegar því verkefni væri lokið mætti afnema umsagnarskyldu í 30. gr. laganna og þar með minnka flækjustig verndar minja á Íslandi.

Eins og fram kemur í greinargerðinni með frumvarpinu og reifað var hér að framan, þá myndi hinn stórauðni fjöldi fornminja á hverju ári auka álag á stjórnsýslu minjamála töluvert, ásamt auknum fjölda vafamála, og væri þessi leið því hagkvæmari að mati Minjastofnunar.

Virðingarfyllst,

Gísli Óskarsson

Sviðsstjóri lögfræðisviðs